תנ״ך · ראשונים · דעת זקנים · תורה

דעת זקנים על ויקרא

בעלי התוספות

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דעת זקנים על ויקרא

בעלי התוספות

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דעת-זקנים-על-ויקרא/

הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
פסוק א 6
פסוק ב 6
פסוק ג 6
פסוק ד 6
פסוק ה 6
פסוק ו 6
פסוק ח 6
פסוק ט 7
פסוק טו 7
פרק ב 7
פסוק יא 7
פסוק יג 7
פרק ד 7
פסוק ב 7
פסוק ו 8
פסוק כג 8
פסוק לא 8
פרק ה 8
פסוק א 8
פסוק ז 8
פסוק יט 9
פרק ו 9
פסוק טז 9
פרק ז 9
פסוק יא 9
פרק ט 9
פסוק א 9
פסוק ב 9
פסוק ג 10
פסוק ז 10
פסוק יז 10
פרק י 10
פסוק א 10
פסוק ב 10
פסוק ג 11
פסוק ד 11
פסוק ו 11
פסוק ט 11
פסוק טז 12
פרק יא 13
פסוק ג 13
פסוק כז 13
פסוק כט 13
פסוק מה 13
פרק יב 13
פסוק ב 13
פסוק ז 14
פסוק ח 14
פרק יג 14
פסוק ג 14
פסוק ד 14
פסוק ה 15
פסוק ו 15
פסוק ז 15
פסוק ח 15
פסוק יא 16
פסוק יד 16
פסוק יח 16
פסוק יט 16
פסוק לו 16
פסוק לז 16

פסוק מב 16
פסוק מו 17
פסוק נב 17
פסוק נה 17
פרק יד 17
פסוק ב 17
פסוק ד 17
פסוק ה 17
פסוק לד 18
פרק טו 18
פסוק כה 18
פסוק כח 18
פרק טז 18
פסוק א 18
פסוק ג 19
פסוק ח 19
פרק יח 19
פסוק יט 19
פרק יט 19
פסוק ב 19
פסוק ד 19
פסוק יג 20
פסוק כג 20
פרק כא 20
פסוק א 20
פסוק ב 20
פסוק ג 20
פסוק ד 20
פסוק יז 21
פסוק כג 21
פרק כג 21
פסוק יג 21
פסוק כז 21
פסוק לט 21
פסוק מ 22
פרק כד 23
פסוק י 23
פסוק יא 23
פסוק יב 23
פסוק יד 24
פסוק טו 24
פרק כה 24
פסוק א 24
פסוק ח 24
פסוק כ 24
פסוק כג 24
פסוק כה 25
פסוק כט 25
פסוק לח 25
פסוק מז 25
פסוק מח 25
פסוק מט 25
פסוק נ 25
פסוק נג 26
פסוק נד 26
פסוק נה 26
פרק כו 26
פסוק א 26
פסוק ב 26
פסוק ג 26
פסוק מא 27
פרק כז 27
פסוק כא 27
פסוק ל 27

פסוק לד 28

פרק א

פסוק א

ויקרא אל משה. מדרש תנחומא לפי שהיה משה עומד בחוץ שהיה מתיירא לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן אמר הקב"ה אינו דין שיהא משה עומד בחוץ מיד ויקרא אל משה ופרש"י לכל הדברות ולכל האמירות וגו' ועוד פרש"י יכול שמעו כל ישראל את קול הקריאה ת"ל קול לו קול אליו פי' לפירושו דכתיב בפרשת נשא וישמע את הקול מדבר אליו והיה לו לומר מדבר לו או עמו ומדכתב אליו משמע מיעוט לו' משה שומע ואין ישראל שומעין:

פסוק ב

מן הבהמה. בתורת כהנים מסיק למדנו ענותנותו של הקב"ה שלא הטריח בניו להביא חיות מן היערות אלא בהמות המצויות להם:

פסוק ג

אל פתח אהל מועד יקריב אותו. שלא יאמר אדם לכהן לך וקח בהמה והקרב אותה שאין זה דרך של מעלה אלא בעל הקרבן מדדהו ומביאו עד לפני בית המלך:

פסוק ד

לכפר עליו. כי כשאדם אוכל חלב בשוגג מביא חטאת ועל הספק אשם תלוי ולפעמים סבור בודאי שאכל שומן והוא אכל חלב ועליו העולה מכפרת מה שלא ידע לעולם:

פסוק ה

ושחט. לשון יחיד כי כן דרך שחיטה אבל בהקרבה כתי' והקריבו וזרקו וערכו ונתנו:
את בן הבקר. משמע בחור וילד שלא יביא זקן או חולה משום הקריבהו נא לפחתך:
בני אהרן. שלא יהו מקריבין כהנים זקנים שמרתתין ידיהם וכן אז"ל במסכת חולין מאימתי כהנים פסולין משירתת:

פסוק ו

והפשיט את. לפי שמצינו בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שהכל נשרף עור ובשר ופרש הוצרך לפרש כאן אע"פ שכולה כליל ונשרפת שטעון' הפשט ואין העור נשרף:

פסוק ח

וערכו בני אהרן. וגבי בן צאן כתיב וערך לפי שבקר שהוא גדול צריך שנים אבל צאן שהוא קטן סגי בחד:

פסוק ט

וקרבו. לפי שזו באה על שלחן המלך צריכה להעשות בכבוד ונקיות אבל קדשים הנשרפין בחוץ נאמר בהם וקרבו ופרשו וכן ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם:

פסוק טו

ונמצה דמו על קיר המזבח. לפי שדמו מועט אינו מקובל במזרק שאם היה מקבלן בכלי לא יוכל להזות ולכך מולק בראשו של מזבח כדי שימצה מיד על המזבח:

פרק ב

פסוק יא

כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו. לפי שאמר הקב"ה על כל קרבנך תקריב מלח והללו אין מקבלין מלח:

פסוק יג

ולא תשבית מלח. לפי שהוא דבר המתקיים להודיע כי הקרבנות ברית לעולם לכפרה ולא לצורך הקב"ה שהרי אין לפניו לא אכילה ולא שתייה אלא לזכו' בהם את ישראל כי כשאדם חוטא ומקריב קרבן ומתכפר לו ויודע שהוא נקי מחטאו הוא נזהר אחרי כן מלחטוא ומלהיות עוד מלוכלך בעבירו' אבל אם לא היה מתכפר היה מוסיף לחטוא כמו שאחז"ל כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו ס"ד אלא נעשית לו כהיתר. משל לאדם שבגדיו צואים אינו משמרן מן הטיט אבל אדם שבגדיו נקיים ויפים משמרן מכל טינוף ועל זה אמר שלמה בכל עת יהיו בגדיך לבנים וכן ארז"ל רצה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות ולא יטנפו בחטא וגם צוה הרבה מצות שמן הדין אדם משמרן מעצמו וצוה אותם הקב"ה כדי להרבות בשכרן של ישראל:

פרק ד

פסוק ב

נפש כי תחטא. אדם כי יחטא אין כתיב כאן אלא נפש וכן הנפש החוטאת היא תמות להודיע שעיקר החטא תלוי בנפש משל לשני בני אדם שחטאו למלך אחד נכרי ואחד מבני פלטרין שלו העלו שניהם לבימה לדון וצוה המלך לפטור את הנכרי ואת בן הפלטרין לדון ביסורין אמרו לו בני פלטרין שלו והלא גם זה חטא לך אמר להם זה נכרי ואינו מכיר בטובי אבל זה שהוא מבני ביתי ומכיר בטובי ופשע בי יצא דין זה עליו

כך הגוף הוא נכרי שנבר' מן התחתונים אבל הנשמה שהיא מן העליונים ודינה להיו' טהורה ואפ"ה חטאה לפיכך הגוף הושלך בקבר והנשמה תקבל היסורין ולעתיד לבא הקב"ה מביא גוף ונשמה ודן אותם וכו':

פסוק ו

את פני פרכת הקדש. וגבי חטאת הקהל כתיב: את פני הפרכת ולא כתיב הקדש, לומר לך דבשביל חטא כהן משיח לא נסתלקה שכינה, אבל בצבור חוטאין נסתלקה שכינה.

פסוק כג

או הודע אליו. כתיב כאן ביחיד ובנשיא חוטא וי"מ אותו כמו אם הודע אבל הרב בכור שור ז"ל כתב לפי שנשיא ויחיד מביאין אשם תלוי דכתיב בנשיא ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו כלומר שאין יודע אלא ה' אלהיו שהוא ספק ואשם מביא אשם תלוי או הודע אליו אז מביא חטאת וכן אתה דורשו גבי יחיד דכתיב ביה ממצות ה' וראיה מתורת כהנים דדריש ואשם מלמד שמביא אשם תלוי אבל צבור וכהן משיח אין מביאין אשם תלוי צבור דכתיב הכא נפש אחת תחטא דמשמע אחת ולא צבור כהן משיח דכתיב ביה לאשמת העם כהן משיח כצבור הלכך לא כתיב בהו או הודע:

פסוק לא

והקטיר הכהן המזבחה. לא נאמר כאן ריח ניחוח רק בקרבן לפי שהקב"ה מקפיד יותר על הגדולים כשהן חוטאין:

פרק ה

פסוק א

ושמעה קול אלה. בא וראה שבכל הפרשיות כתיב שגגה וכאן ובשבועת בטוי לא כתיב שגגה לומר לך שגדול עונש השבועה שאפילו שגגתה עולה זדון וכן אמר שלמה אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא וגם כשיבא הקב"ה לדון את הבריות ידון אותם עם מכשפים ומנאפים שנאמר והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים בשמי לשקר:

פסוק ז

ואם לא תגיע. לפי שטמא הנכנס למקדש ושבועת בטוי אינן נהנין מן החטא הקל עליהם הכתוב בקרבן עולה וירד אבל אוכל חלב ודם ואוכל ביום הכפורים ועושה מלאכה בשבת והבא על הערוה שנהנין מן החטא הם בקרבן קבוע וכ"ש עובד ע"ז בשוגג שפשט

ידו בעיקר. ונהנ' מן ההקדש דאיכא תרתי שנהנה ונשבע לשקר כמו כן מביא אשם בכסף שקלים:

פסוק יט

אשם אשם. פרש"י ז"ל להביא אשם שפחה חרופה שמביא איל בן שתי שנים. ותימה דודאי כל איל הנזכר בתורה הוא בן שתי שנים אלא אימא להביא אשם שפחה חרופה שמביא אשם בכסף שקלים והכי איתא בת"כ:

פרק ו

פסוק טז

וכל מנחת כהן. דאם לא היתה כליל אומר לא אוכל השירים דמאי דורון יש לפני המקום כמלא קמצו שאינו אלא דבר מועט דבשלמא ישראל המביא מנחה מביא עשרון והקומץ נקטר והשירים נאכלים לכהנים וכהנים משלחן גבוה קא זכו ונמצא כולו דורון אבל של כהן אם היה אוכל השירים אין זה דורון ולא דמי לחטאות ואשמות של כהנים דהתם החלב והאימורין נקטרי' עם העורות לאנשי משמר:

פרק ז

פסוק יא

זבח השלמים. למה נקרא שמם שלמים שמשימים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. וכן כתיב זובח תודה יכבדנני בשני נונין בעולם הזה ובעולם הבא:

פרק ט

פסוק א

ויהי ביום השמיני. מצינו קריאה לשובע שנא' וקראתי אל הדגן והרביתי אותו קריאה לרעב שנא' כי קרא ה' לרעב. קריאה לגדולה שנאמר קרא משה לאהרן ולבניו ואמר לו משה כך אמר לי הקב"ה למנות אותך כהן גדול ואני שמח עמך בגדולתך כמו ששמחת בגדולתי שנא' וראך ושמח בלבו:
ולזקני ישראל. כדי לגדלו בפניהם:

פסוק ב

קח לך עגל. ולא אמר פר לפי שע"י העגל נתזלזלה הכהונה וע"י העגל החזירה לו:

פסוק ג
קחו שעיר עזים. ועגל. כדי שידעו שנתכפר להם מעשה העגל מאחר שמצוה להם להקריב עגל:

פסוק ז
קרב אל המזבח. שהי' השטן מרא' לפניו דמות עגל והי' ירא שלא יהא ראוי לעבודה אמר לו משה קרב אל המזבח ואל תירא כי בך בחר ה':
וכפר בעדך ובעד העם. צ"ע שהרי קרבן זה לא בא אלא בשביל אהרן וקרבן העם נאמר בסמוך כדכתיב ועשה את קרבן העם וכפר בעדם וא"כ למה נ"כ ובעד העם וי"ל שבא ליתן טעם מפני מה יקריב תחל' קרבנו קודם הצבור אלא כדי שיבא זכאי ויכפר על החטא וה"ק לו משה וכפר בעדך ואז משתהי' זכאי תוכל לכפר קרבן העם:

פסוק יז
ויקרב את המנחה. ואחר כך וישחט את השור ואת האיל לשלמים. וצ"ע כי אין זה כסדר הצוויין בתחלה נא' ושור ואיל לשלמים והדר ומנחה בלולה בשמן:

פרק י

פסוק א
וישימו עליה קטרת. פי' על האש כי בשום מקום לא מצינו הקטרה על המחתה:
אש זרה אשר לא צוה אותם. כלו' כבר הזהיר עליהם שלא לעשות כדכתיב ולא תעלו אש זרה וגם לא צוה אותם שלא התירה עתה להם לפי שעה כי לפעמים הקב"ה אוסר דבר ומתירו לפי שעה לגדל שמו בגוים כמו שמצינו באליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה על פי הדבור בשעת איסור הבמות. וכן נוכל לפרש לשרוף את בניה' באש אשר לא צויתי וגו':

פסוק ב
ותצא. לפי שלא עשו כהוגן דאע"ג דמצוה להביא אש מן ההדיוט כדכתי' ונתנו בני אהרן אש וגו' היינו לאחר שירדה מן השמים פעם אחת אבל קודם לכן לא היה להביא מן ההדיוט שממעטי' בכבוד שמים שיאמרו באש של הדיוט נאכל הקרבן ולפי' כשהביאו אותה פגעה בהן האש היורדת מן השמים. וק"ל שהרי קודם לכן כתיב ותצא אש מלפני ה' מיהו אז"ל במסכת יומא שמתו מפני שהורו הורא' בפני משה רבן שדרשו ונתנו בני אהרן אש אע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט:

וימותו לפני ה'. פלוגתא איכא בתורת כהני' ראי"א שמתו בחוץ במקום שהלוים מותרים ליכנס שנא' ויקרבו וישאום בכתנות' וא"כ מאי לפני ה' שנגפן המלאך והוציאן לחוץ רע"א לא מתו אלא בפנים שנא' לפני ה' ומאי ויקרבו וישאום בכתנות' מלמד שנתנו חכה של ברזל לתוך פיהם וגררום והוציאום לחוץ. ותימה לדברי ר' עקיבא א"כ נטמא המשכן דאיקרי אוהל מטומאת מת וצריך הזאה שלישי ושביעי ולא מצינו שפסקו מעבודתם כלל וכן כתוב בפירוש ומפתח אהל מועד לא תצאו דבשלמא לר"א א"ל שדחפן המלאך לחוץ קודם יציאת נשמה אלא לר' עקיבא קשיא וצ"ע:

פסוק ג

בקרובי אקדש. על ידי מיתת קרובין הללו אתקדש ואתגדל לעיני כל העם שישאו ק"ו בעצמם מאלו וישמרו עצמן מלעשות כן ויירא ממני:

פסוק ד

ויקרא משה אל מישאל. אתמר בת"כ מכאן שאין הכהנים מטמאין למתים שהרי אלעזר ואיתמר לא נטמאו לה' ותימה שהרי במקום אחר מצינו בפי' שהכהנים מוזהרין על טומאת מת דכתיב לנפש לא יטמא בעמיו. ועוד אלעזר ואיתמר כהנים הדיוטי' היו ולמה לא נטמאו לאחיהם וי"ל דהא דקאמר מכאן שהכהני' אין מטמאין למתים היינו כהני' הדיוטים ביום משחתם שאין מטמאין לקרובים שיש להם דין כהני' גדולי'. וכן פי' הרב בכור שור גבי ראשיכם אל תפרעו דאע"ג דכהנים הדיוטי' לא הוזהרו על פריעה ופרימה דמטמאין הן לקרוביהן ביום משחתם הרי הן ככהנים גדולים. ונ"ל דהיינו האי דקאמר בסיפיה דקרא כי שמן משחת קדש עליהם:

פסוק ו

ועל כל העדה יקצוף. הקב"ה יקצוף אם תתאבלו לפי שיהא נראה שלא נתקבלו לרצון הקרבנות שהקרבתם בעד העם. וא"ת אם כן אחינו יהיו מחוללין שאין איש חס על מיתתן לכך נא' כל בית ישראל וגו':

פסוק ט

יין ושכר אל תשת. לפי שע"י שתיות יותר מדאי בושות וחרפות באות עליו. וגם הקב"ה צווח למי אוי למי אבוי וגו' למאחרים על היין. ועוד כתיב אל תרא יין כי יתאדם פי' אל תחמוד יין כי אחריתו דם. ועוד כתיב כי יתן בכוס עינו בכיס כתיב כלומר השכור נותן עינו בכוס והמוכרו נותן עיניו בכיס יתהלך במישרים כלו' לסוף ימכור כל אשר לו ויהיה הולך בביתו במישור כי לא יהיה בו דבר שיכשל בו אחריתו כנחש ישך שכשם שנתקללה האדמה בשביל הנחש כך נתקלל שלישי דהיינו חם על ידי יין ששתה נח.

וי"א אחריתו כנחש ישך קרי ביה בנחש שעל ידי יין ששתה אדם הראשון בברכת נישואין שלו כדפרי' לעיל נשתכר ועבר על צוויי של מקום ולבסוף נתקלל בנשיכת נחש שנאמר ואתה תשופנו עקב ולפי שנקנסה מיתה על האדם בשביל אותו יין נהגו העולם כשהמברך בצבור אומר סברי מרנן והם עונין לחיים וכן מצינו בשלהי במה אשה. מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס אמר חמרא וחיי לפום רבנן ולפום תלמידיהון. ועיניך יראו זרות שע"י היין האדם מתיר עצמו לעבירה ולאשה זרה ולנבול פה. ולא עוד אלא שעובד ע"ז שנאמ' לא יהיה בך אל זר דכתיב וישב העם לאכול ושתה ויקומו לצחק לעבוד העגל. ולבך ידבר תהפוכות שגורם לארבעה דברים ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע ועוד אמר שלמה אל תהי בסובאי יין וגו' כבן סורר ומורה שנהרג על היין. ועוד אמרו ז"ל בעירובין פרק הדר אמר ר' חייא בר אשי אמר רב כל שדעתו מיושבת עליו ביינו יש בו מדעת שבעים זקנים שכן יין נתן בשבעים. ואמר רבי חנינא כל המתפתה ביינו פי' שאע"פ ששותה הוא מתרצה לעולם יש בו מדעת קונו שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח וגו' וריח כשתיה. ועוד אמרו רז"ל יין נתן בשבעים וסוד נתן בשבעים נכנס יין יצא סוד. וגם עשרת השבטים גלו ע"י יין שנאמר השותים במזרקי יין וגו' וכתיב בתריה לכן עתה יגלו בראש גולים וכן אתה מוצא ביונדב בן רכב שצוה את בניו אל תשתו יין כששמע ירמיה מתנבא על חרבן כדי שיתאבלו על ירושלים ושלא יבנו בתים אלא ישבו באהלי' והכתוב משבחן כדכתיב הוקם דברי יונדב בן רכב אמר הקב"ה הואיל וכך היין גורם דין הוא שאצוה כהני שלא ישתו יין בבואם לשמש לפני. ועוד כשאדם מרבה לשתות יין יוצא מדעתו וכתיב כי שפת כהן ישמרו דעת. ועוד אז"ל שכור אל יורה שנא' יין ושכר אל תשת וסמיך ליה ולהורות את בני ישראל וכן איתמר בעירובין פ' הדר. מעשה ברבן גמליאל שהיה מהלך בדרך וגו' ואמר רבי אלעאי בשלשה דברים אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו. ועוד יין נקרא בלשון ארמי חמר לומר שנכנס ברמ"ח איברים ד"א יין ושכר אל תשת לא נהיה כשאר אבלים שנותנין להם יין כדאמרינן בעירובין אמר רב חנן לא נברא יין אלא לנחם אבלי' ולשלם שכר לרשעי' שנא' תנו שכר לאובד ויין למרי נפש:

פסוק טז

ואת שעיר. פירש"י דלא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו ופר חטאת דמלואים ועל פי הדבור היה אבל חטאות הפנימיות מצינו הרבה פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים. וקשה מפר החטאת דפרש' בהעלותך דלוים ושם פירש"י שאותו חטאת אינו נאכל אע"ג דחטאת החיצון היה. וי"ל דרש"י ר"ל דלא מצינו חטאת חיצונה נשרף עור ובשר מחוץ

למחנה אלא אותם שנים ואלו היאך לא נשרף העור ולא מחוץ למחנה מדמדמינן ליה לפר העולה אלא כל הבשר נשרפת לגבי המזבח כליל כמו פר העולה ואין קרוי שריפה אלא הקרבה. וי"א מפני הטומאה נשרפה. ותימה דכיון דשעיר של ר"ח היה הי' לו לקרב בטומאה דכל קרבנו' צבור קרבין בטומא' דכתיב במועדו ודרשינן אף בטומאה וצ"ע:

פרק יא

פסוק ג

כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע. פרש"י למעוטי גמל שפרסותיו סדוק' מלמעלה ומלמטה הם מחוברות וצ"ע דא"כ היה לו למעט גמל מדין שסועה ולכתוב ושסע איננו שוסע:

פסוק כז

וכל הולך על כפיו. פירש"י כגון דוב וכלב וחתול דודאי מפריס פרסות ושוסע נינהו אך נאסרין מטע' הולך על כפיו וא"כ צריך עיון גבי שפן וארנבת למה אסרן הכתוב מטעם שאין מפריסין פרסה היה לו לאוסרן מטעם שהולכים על כפים:

פסוק כט

וזה לכם הטמא. משמע לכם ולא לעכו"ם וזה שאמר הכתוב ראה ויתר גוים שהתיר שקצים ורמשים משל לשני חולים שנכנס רופא לבקרם וכו' כדאיתא בפרשת משפטים:

פסוק מה

והייתם קדושים כי קדוש אני. וראוי שכיון שהוא קדוש ומשרתיו קדושים וכן ייסד הפייט נאה לקדוש פאר מקדושים:

פרק יב

פסוק ב

אשה כי תזריע. כי תזריע תחלה אז וילדה זכר ואם נקבה תלד כלומר ואם יזריע האיש תחלה אז נקבה תלד וזהו לשון ואם ומכאן אמרו ז"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה. וי"א שמצאו בספר הטבע שיש באשה שבעה נקבים שלשה מימין ושלשה משמאל ואחד באמצע אם נכנס הזרע באותן של ימין תלד זכר ואם בשל שמאל תלד נקבה ואם באמצע תלד טומטום או אנדרוגינוס כשהיא שוכבת על ימין נכנס הזרע באותן של ימין ותלד זכר וממהרת הטומאה לצאת ולפיכך אינה טמאה כי אם

שבעה וטהרתה לשלשה וכשהיא שוכבת על שמאל יולדת נקבה ואין הטומאה ממהרת לצאת ולכך טמאה שבועים וזש"ה שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני להוליד זכרים:

פסוק ז

וטהרה ממקור דמיה. מאי קאמר והלא אפי' רואה כל ימי טהר' דמיה טהורין ואפי' את"ל אדמי טומא' קאי מ"מ לא היה לו להזכיר דמים כי אין הדבר תלוי בדמים דאפי' בלידה יבישתא טמאה. וי"ל דה"ק וטהרה מדין מקור דמיה שדינם להיות טמאים ואע"ג דקי"ל בדמי טהרה שייך לו' בו לשון וטהרה לפי שלא היתה אוכלת בתרומה ובקדשים:

פסוק ח

וכפר עליה הכהן. יש לפרשו לשון נקיון כמו ההוא דכפר ידיה בגלימא דחבריה וכן וכפר על המטהר דמצורע וכן וכפר על הבית דנגעים וכן וכפר עליו דגבי זב דבכל אלו לאו כפרה ממש דחטא שייך בהו אע"ג דעל עבירות נגעים באין מ"מ הא איכפר בנגעים ויולדת אע"פ שאמרו רז"ל שחוטאת בשעה שכורעת לילד נודרת שלא תזקק עוד לבעלה מ"מ לפי פשטיה דקרא לא משמע שיהא קרבנה בא על חטא ואין וכפר אלא נקיות כמו וחטאת את הבית:

פרק יג

פסוק ג

ושער בנגע. פי' שער שחור שהיה בו קודם שנולד בו הנגע ונהפך ללבן טמא הוא שהשער שנתלבן סימן הוא שנחלש הבשר שהנגע ממית הבשר כדכתיב גבי מרים אל נא תהי כמת וגם הזקני' כשנחלשים שער שלהם מתלבן אבל אם השער לבן קדמה לנגע אז אינו סימן טומאה שהרי לא נתלבן מחמת הנגע וכן אז"ל בהרת קודמת לשער לבן טמא שער לבן קודם לבהרת טהור:

פסוק ד

והסגיר. כי אז יכיר הפשיון כי אדם הרואה דבר תדיר בכל יום והוא גדל מעט מעט אינו מבחין בגדולו וגם נח המתין שבעת ימים בשליחות היונה כדי להבחין בחסרון המים וליכא למימר הכא שיעשה סימן סביב הנגע ויבחין בפשיון דשמא בעל הנגע ימחוק הסימן ויעשנו ברחוק כדי שיראה שלא פשה ויטהרנו אבל בנתק עושה סימן מן השער דכתב והתגלח לפי שהוא סימן שאינו יכול להזדייף:

ועמוק. נמצא בתורת כהנים דלכך נאמר ועמוק אין מראה מן העור לגלות על קרא דלעיל שלא תאמר דהא כתיב לעיל עמוק מן העור אז הוא טמא אבל אם הנגע נשוה לבשר לא

לכך נאמר ועמוק אין מראה דאפילו אין עמוק נשוה לבשר ונראה בעמוק שהוא כמו לבן גורם טומאה וצריך הסגר וכן יש לפרש גבי שחין דכתיב מתחלה והנה אין מראה שפל מן העור וגו' וטמאו הכהן וכתיב בתריה ושפלה איננה מן העור דמשמע דגורם טומאה וצריך הסגר. וכן יש לישב כל המקראות שבסדר הזה אבל לפרש"י עמוק כמראה חמה עמוקה מן הצל לא ניחא כל כך מיהו משכח ליה באדם גרמוני שהוא לבן ביותר ואז אין מראה הנגע עמוק מן העור כי העור יותר לבן מן הנגע. מר"ם ששמע מאביו הר' יעקב הלוי ז"ל. ולכאורה דוחק הוא דהא אז"ל בהרת עזה כשלג וא"כ היאך יוכל למצוא אדם לבן יותר משלג:

פסוק ה

עמד בעיניו. פי' בעיניו של כהן שלפי ראות עיניו של כהן עמד ולא פשה אך לפירש"י דפי' דקאי אנגע היה לו לכתוב עומד בעיניו: ושער שחור סימן אחר של טהרה. ויש לשאול אם בא זה בלא זה מהו. ואומר הרב בכור שור שזה תלוי בפלוגתא דרבי נתן ורבי יאשיה למ"ד משמע זה בלא זה ומשמע שניהם כאחד בעי שני סימנין ולמ"ד משמע כל אחד בפני עצמו סגי בחד סימן:

פסוק ו

ביום השביעי שנית. משמע שלא יטהר הנגע אא"כ ימעט וכן פירש"י כהה שהוכהה ממראיתו הא אם עמד במראיתו או פשה טמא והלכה רווחת היא כי עמד בעינו בשבוע שנייה אם לא פשה שהוא טהור והכי תנן במס' נגעים ארבע מראות מצטרפות זה עם זה להסגר ולפטור ולהחלט פי' להסגר את העומד בשבוע ראשונה, לפטור העומד בשבוע שנייה בסוף וה"ה דאם היה כשלג תחלה ובסוף השבוע כסיד ההיכל דלא חשיב כהה אלא עומד עד שיתמעט ממראות נגעים. וי"ל דלהכי נקט הכא והנה כהה הא אם עמד במראיתו ממש דטהור אלא לרבותא נקטיה שלא תאמר שאם נשתנה לסיד או מסיד לשלג דכנגע חדש הוא ובעי הסגר כבתחלה קמ"ל דכעומד הוי ופטור. ד"א דלהכי נקט והנה כהה אם נשתנה אפי' שוב פשה לא יטמא לכך נאמר אם כהה הנגע ולא פשה לו' הא אם פשה טמא אפילו כהה שהרי אם פשה תפשה דבתריה אכהה דלעיל קאי:

פסוק ז

ונראה שנית. מן הדין היה לו לכתוב שלישית דלגבי ראיות היא שלישית:

פסוק ח

צרעת הוא. גבי צרעת כתיב היא לשון נקבה אך כשהוא כתוב גבי נגע הוא לשון זכר:

פסוק יא
צרעת נושנת. כאן לא דקדק רש"י ז"ל כל הצורך ובתורת כהנים מסיק שער לבן סימן טומאה ומחיה סימן טומאה מלמד שמטמאה מחיה בלא הפכה והא דרשינן מדכתיב הוא:

פסוק יד
וביום הראות. פרש"י אע"פ שמפורש בקידושין שאין נגע ולא מחיה מטמאין בכ"ד ראשי אברים משום דבעי לכל מראה עיני הכהן ואתא קרא למימר שאם פרח בהם נגע עד שנתגלה ונראה להדיא כגון שהבריא בשומן ונעשה ראש האבר רחב שהוא טמא ולא דקדק דלכאורה לאו בנתגלה מיירי אלא מחיה או נגע מטמאין בראשי אברים בלבד גזרת מלך הוא שהוא סימן טומאה כמו בשאר שראויה לטמא בנגעים שאם נתגלה בו שחוזר לטומאה וכן משמע בת"כ:

פסוק יח
ונרפא. צ"ע תיבה זו למאי אתא אמנם בת"כ דריש פרח וזהו שחין יכול וכו' ת"ל ונרפא. פי' שאם הוכה בדבר שמביא לידי שחין כגון לקה בעץ או באבן ותפח הבשר במקום ההכאה ואח"כ פרח בו שחין שלא יהא טמא אא"כ נרפא וחזר הבשר במקו' ההכאה ופרח בו השחין:

פסוק יט
או בהרת לבנה אדמדמת. בת"כ דריש מלמד שמטמא בפתוך פי' מעורב בלובן ואודם לא פשתה בעור והיא כהה הא אם פשתה אפי' נשתנה טמא:

פסוק לו
והנה פשה הנתק בעור טמא הוא. תימה האי קרא למה לי והלא כבר נא' והנה לא פשה הנתק וטהר אותו ושמא יש לו' דאי לאו האי קרא הייתי מפרש קרא דוהנה לא פשה הנתק הכי כלו' אם לא פשה וגם שער שחור אין בו טמא אבל מפשיון בלבד לא יטמא ת"ל והנה פשה דמפשיון בלבד טמא:

פסוק לז
ואם בעיניו. וצ"ע מה בא זה ללמדנו והלא כבר נא' אם לא פשה טהור ושמא דין דשער שחור צמח בו בא ללמדנו בפי':

פסוק מב
בקרחתו. בין במקום שאין בו שער בין במקום שיש בו שער:

פסוק מו
בדד ישב. לפי שאותו חולי מתפשט בבני אדם הרגילין אצלו וגם אסור בתשמיש המטה לפי שהוא קשה לה:

פסוק נב
צרעת ממארת היא. כשתראה הצרעת מאירה שרפהו סופו שתפשוט הנגע:

פסוק נה
פחתת היא. פוחת והולך הוא ולכך באש תשרפנו ולא סגי לקרוע מקום הצרעת מן הבגד:

פרק יד

פסוק ב
זאת תהיה. ומכאן סמכו רז"ל לו' דעל ל' הרע נגעים באים המצורע קרי ביה המוציא שם רע וגם מצינו ארבעה שנטרדו מן העולם על ידי לשונם בלע' דואג ואחיתופל וגחזי וכו' כדאי' בחלק וגם אלו אין להם חלק לעולם הבא וגם כתיב אל תתן את פיך לחטיא את בשרך במאי בצרעת ועוד כתיב מות וחיים ביד לשון מות אם ספר לשון הרע והחיים אם עסק בתורה והתורה היא רפואתו של לשון הרע שנא' מרפא לשון עץ חיים שעל ידי שהוא עוסק בתורה הוא נמנע מלשון הרע וקשה לשון הרע משפיכות דמים שהרוצח הורג נפש אחת והמספר לשון הרע הורג שלשה האומרו והמקבלו והנאמר עליו כמו שמצינו בדואג שנהרגו אנשי נוב עיר הכהנים שנא' עליהם ל' הרע ושאול שקבל נהרג באותו עון שנאמר עמוד נא ומחתני כי אחזני השבץ ואין שבץ אלא בגדי כהונה שנאמר ושבצת הכתנת שש ודואג שאמרו נטרד מן העולם הזה ומן העולם הבא שנא' גם אל יתצך לנצח וגו'. ועוד מצינו שקשה לשון הרע מע"ז וג"ע וש"ד כדאיתא בערכין:
והובא אל הכהן. קרי ביה והוא בא שאין לו מי יביאנו שהכל בדלים ומתרחקין ממנו שנאמר בדד ישב מחוץ למחנה מושבו:

פסוק ד
ולקח למטהר שתי צפרים. הוא עשה מעשה פטוט וכו':

פסוק ה
ושחט את הצפור האחת. למה שוחט אחת ומשלח אחת לומר שאם יעשה תשובה אין הצרעת חוזרת עליו:

פסוק לד

ונתתי. אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל ראו מה ביניכם לאומות העולם כשהן חוטאין אני מלקה בהם תחלה ואח"כ בבתיהם שנאמר וינגע ה' את פרעה כו' אבל אתם אם חטאתם בתיכם אני מלקה תחלה שנאמר ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם. וכי מה חטאו העצים והאבנים אלא כדי שיראו ויקחו מוסר וכן אתה מוצא כשחטאו ישראל ורצה הקב"ה להגלותם הביא סנחריב על כל האומות כדי שיראו ישראל ויעשו תשובה שנאמר הכרת גוים וכו' כך הקב"ה מראה לאדם ומלקה ביתו תחלה אם חזר בו מוטב ואם לאו בגדיו לוקים שנאמר אחר כן ולצרעת הבגד ועדיין אם חזר בו מוטב ואם לאו לוקה בגופו שנאמר לבסוף איש כי יהיה זב וגם לוקה בג' מינין הללו לשאת ולספחת ולבהרת וזש"ה נכונו וללצים שפטים אמר הקב"ה עד שלא בראתיו תקנתי לו את אלו. משל לעבד רע שנמכר בשוק והלך אדם לקנותו והכיר בו שהוא רע ולקח עמו כבלים ומקל לרדותו בהם אם יסרח כיון שסרח אסרו בכבלים והכהו במקל:

פרק טו

פסוק כה

ואשה כי יזוב. זש"ה בעצלתים ימך המקרה על ידי שהאשה מתעצלת לבדוק את עצמה מדמיה מטמאה כל טהרות שעשתה למפרע ונעשית מכה ועניה כמו שמצינו בשפחתו של ר"ג שהיתה מפנה חביות ממקום למקום והיתה בודקת עצמה בין כל אחת ואחת לסוף בדקה עצמה ומצאה טמא ואלו לא בדקה בין כל אחת ואחת היו כלן טמאות ולכך אמרו חכמים כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת:

פסוק כח

ואחר תטהר. במי מקוה שיש בהן מ' וכן דרשו רז"ל אך במי נדה יתחטא מים שהנדה טובלת בהן וכתיב ורחץ את כל בשרו במים ודרשו רז"ל מים שכל גופו עולה בהן ושערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה וסמך לדבר מי השלוח ההולכים לאט בגימטריא ארבעים הוו:

פרק טז

פסוק א

אחרי מות. זש"ה כטוב כחוטא, כטוב אלו שני בני אהרן שלא מתו אלא מפני שהורו הלכ' בפני משה רבן כדאיתא ביומא. כחוטא זה קרח ועדתו אלו נשרפו ואלו נשרפו

אמר ר' אחא בר זעירא זהו שאמר איוב אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו לא היו בניו של אהרן דומין למטה שהרי המט' נכנס לפני ולפנים יבא לח שנאמר ויוצא פרח. וגם טיטוס הרשע נכנס בשלום ויצא בשלום ובני אהרן נכנסו בשלום ויצאו שרופים זש"ה בחוריו אכלה אש ובתולותיו לא הוללו למה בחורי בני אהרן אכלה אש לפי שבתולות לא הוללו שהרי כמה בתולות נאות יושבות עגונות וממתינות להם והם אמרו אחי אבינו מלך אבינו כהן גדול אחי אמנו נשיא אנחנו סגני כהונה אי זו אשה ההוגנת לנו ולכך לא נשאו ומתו בלא בנים ונ"ל דהיינו דמהדר קרא וימותו כלומר בלא זכרון:

פסוק ג

בזאת. רמז לבית ראשון שיתקיים ת"י שנים בגי' של בזא"ת:

פסוק ח

גורל אחד לה' כו' לעזאזל. כתב הרב אברהם בן עזרא ז"ל כשתגיע לשלשים ושלש תדענו וה"פ כשתגיע לגל עד שעולה בגי' ל"ג תמצא לו דומה שאותה תיבה מתחלקת לשנים כלומר גל עד בד בד והכא נמי תחלק האי תיבה לשנים לעז אזל וזהו שעיר המשתלח שהולך לעז לצוק ההר שהוא עז הולך מתרגמינן אזל:

פרק יח

פסוק יט

ואל אשה. לפי שהוא מצוי אצלה בימי טהרתה שייך למימר שלא תקרב ביאתה אלא המתן עד שתטהר:

פרק יט

פסוק ב

קדושים תהיו. וזהו קדושים תהיו כי קדוש אני ה'. אל תפנו אל האלילים. אפי' אמרו לשם שמים אנו עושין כדי להכיר הבורא ולהבדיל במה שהעכו"ם עושין א"ה אל תפנו:

פסוק ד

ואלהי מסכה לא תעשו לכם. מה לכם שהרי לעשות לאחרים יש אזהרה אלא אמר הקב"ה ואלהי מסכה לא תעשו לאחרים ומה שאחרים עושין לא תקבלו באלוה:

פסוק יג
לא תלין. כתוב בת"כ אין לי אלא שכר אדם שכר בהמה ושכר קרקעות מנין ת"ל לא תלין פעולת שכיר הרי כל דבר במשמע. ומכאן יש ללמוד דהשוכר בית או בהמה מחבירו ומשהה שכרו שעובר עליו משום בל תלין ותלמוד שלנו אינו מזכיר קרקעות כלל:

פסוק כג
וערלתם. הפסוק הזה על תינוק אומר שלש שנים יהיה לכם ערלים שאינו יודע לדבר ובשנה הרביעית תאכלו את פריו שאז מתחיל לקרוא בתורה ומשם ואילך להוסיף לכם תבואתו כמו שאחז"ל מכאן ואילך תקבל ליה כתורא מכאן אמרו חכמים בן ה' שנים למקרא בן י' למשנה:

פרק כא

פסוק א
לנפש לא יטמא. כלו' אפי' לעמיו לקרובים וכ"ש לנכרים:

פסוק ב
כי אם לשארו הקרוב אליו. איתמר בת"כ הקרובה ולא הארוסה וגבי לאחותו פרש"י הקרובה אליו לרבות הארוסה והיא הנותנת דכיון דכהן אינו מטמא לארוסתו א"כ דין הוא שיטמא לאחותו ארוסה הואיל ואם הי' בעלה כהן אינו מתעסק בקבורתה:
לאחיו ולאחותו. איתמר בת"כ יכול לאחיו ולאחתו מן האם ת"ל לבנו ולבתו מה בנו ובתו שהם יורשין אף אחיו ואחותו היורשין אותו לאפוקי מן האם שאינן יורשין:

פסוק ג
ולאחותו הבתולה. אז"ל לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. ונמצא בספר הרמב"ם ז"ל דהיינו מת מוטל על הדרך והוא רחוק כ"כ מבני אדם שאם יצעק המוצאו מאותו מקום לא יהא קולו נשמע לאחרים וזהו שאז"ל קורא ואין אחרי' עונים אותו זהו מת מצוה וזהו חומרא גדול' דמשמע שאם אנו מוצאין שום מתעסקי' אחרי' דאין כהן יכול להטמא למת מצו':

פסוק ד
לא יטמא בעל בעמיו להחלו. פי' הרב בכור שור כמו לבעל בעמיו כלו' שאפי' לכהן גדול שמת שהוא בעל ואדון וקדושתו גדול' א"ה לא יטמא לו כהן אחר אם אינו מקרובין המוזכרים בפסוק:

פסוק יז
אשר יהי' בו מום לא יקרב. תימה אמאי מצרכינן במס' קדושין קרא הנני נותן לו את בריתי שלום לו' כשהוא שלם ולא כשהוא חסר תיפוק ליה מהכא וצ"ע:

פסוק כג
אך אל הפרכת לא יבא. בת"כ עביד צריכותא מפרכת וממזבח דאי כתיב פרכת משום דלפני' ואי כתב מזבח משום דבר עבודה הוא:

פרק כג

פסוק יג
ומנחתו שני עשרונים. ארז"ל זה חלוק מכל שאר כבשים דאין לך כבש בתורה שיהא במנחתו יותר מעשרון אבל מן הנסך אינו חלוק כדכתיב ונסכו יין רביעית ההין ולכך אנו מפרשים בתחלת המוסף שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש לפי שמצינו כבש שמנחתו חלוקה שהיא משני עשרונים אבל מן הנסוך אין אנו אומרי' כי אם ויין כנסכו בלבד ואין אנו מפרשי' הנסכי' לפי שלא מצינו שום כבש חלוק בנסוך היין ולכך כתי' ונסכו דהכא בה"א למדרש ונסכה דאכלה מנחה קאי דאי כתי' ונסכו הוא אמינא דאכל עשרון ועשרון קאי. ולפי הפשט משמע כי אחד משני עשרונים הוי מנחת העומר שהוא עשרון והוא בא עם זה הכבש והעשרון השני הוא עשרון הראוי למנחתו ותדע שאין בנסכו כי אם רביעית כמו בשאר נסכים:

פסוק כז
אך בעשור לחודש. מהו אך לפי שכל שאר ימים טובים נקראי' מקרא קדש לאכול ולשתות ולהתענג וזה אסור בכל אלו לכך כתיב אך לו' שאינו נקרא מקרא קדש אלא לכבד היום להקריב קרבן ולאסרו במלאכה אך ועניתם את נפשותיכם בו כי יום כפורים הוא:

פסוק לט
אך בחמשה עשר יום. לפי שגבי פסח לא כתי' שמחה לפי שעדיין לא נלקטה שום תבואה וגבי שבועות לא כתי' אלא חדא שמחה לפי שהתבואה נלקטה אבל פירות האילן לא נלקטו אך בסוכו' שהכל נאסף אל תוך הבית וגם נמחלו העונות ביום הכפורי' כתיב ביה שלש שמחות ושמחתם דהכא ושמחת בחגך והיית אך שמח חדא מתבואה וחדא מפירות האילן וחדא ממחילת עונות וזש"ה והיית אך שמח שאין לך להתעסק רק בשמחה:

פסוק מ

ולקחתם לכם. אז"ל משלכם להוציא את השאול ואת הגזול שלא יהא סניגורו קטיגורו. משל למלך ששלח שלוחו לגבות בעיר מגבת שלו לאחר שגבה מצאו עירוני אחד קפחו ונטל את כליו וכל מה שבידו לימי' הוצרך העירוני הזה לדון לפני המלך ובא לשכור מי שילמד עליו זכות לפני המלך ומצאו אותו הגבאי אמר לו מה אתה עושה בכאן אמר לו יש לי דין לפני המלך ואני מבקש לשכור מי שידבר בשבילי אמר לו תן לי מה שגזלת ממני ואני אדבר בשבילך החזיר הכלי' לבד והלך לו למחר בא לדון לפני המלך שאלו יש לך אדם שילמד עליך זכות אמר לו הרי פלוני שילמד עלי זכות אמר לו מה זכות יש לך ללמד על זה אמר להם אני אומר לכם מה עשה לי חבירי זה כשהלכתי לגבות מגבת המלך מעיר פלוני עמד עלי בדרך וקפחני ונטל כל אשר לי והכלי' הללו הם מקצת כלי' שהחזיר לי על מנת שאלמד עליו זכות התחילו הכל ואמרו אוי לו לזה שנעשה קטיגורו סניגורו. (ובמדרש איתא סניגורו קטיגורו):

ביום הראשון. הלולב שאנו נוטלין ביום ראשון הוא סי' שזכינו בדין ביום הכיפורים וזש"ה אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ במי הכתוב מדבר בישראל ובאומות העולם שהקב"ה דן אותם ביום הכפורי' אלו ואלו נכנסין לדין ואין אנו יודעין מי הנוצחין אמר הקב"ה טלו לולביכם בידיכם והכל יודעי' שזכיתם בדין משל לשני בני אדם שנכנסו לדון לפני המלך ולא היו יודעין הבריות מי נצח אלא מי שהוא יוצא במקל לבן או תפוח בידו אז יודעין שהוא יצא זכאי מלפני המלך:

פרי עץ הדר. ארבע' מינין הללו יש מהן שיש בו טעם וריח כמו אתרוג והוא כנגד הצדיקים שיש בהם ריח תורה וטעם של מעשי' טובי'. באילן שבו גדל הלולב יש בו טעם ולא ריח וכנגדו הבינוני' של ישראל שיש בהם טעם של מצות ואין בהם ריח תורה. ההדס יש בו ריח ולא טעם והוא כנגד אותם שיש בהם ריח תור' ואין בהם מצות. וערבה אין בה לא טעם ולא ריח וכנגדן עמי הארץ שאין בהם לא ריח תורה ולא טעם של מצות ואנו אוגדין הארבעה ביחד רמז שאין הקב"ה מתרצה לישראל עד שיהיו כולם לאגודה אחת שנא' הבונה בשמי' עליותיו ואגודתו על ארץ יסדה אימתי הקב"ה מתעלה בזמן שכלנו נעשים אגודה ונ"ל שלכך אנו אומרים בר"ה ויעשו כלם אגודה אחת. ד"א הלולב דומה לשדרה ההדס דומה לעין הערבה דומה לשפתים האתרוג דומה ללב ואין לך אבר אחד גדול מאלו ושקולין הן כנגד כל הגוף וזהו שאמר דוד כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך שיש לשבח להקב"ה בפה ובלב ובעין ובשדרה שהוא כל הגוף שתלוי בשדרה:

פרק כד

פסוק י

והוא בן איש מצרי. הוא גרם לו שברך את השם שדרכן של מצריים לבזות את השם כמו שאמר פרעה לא ידעתי את ה':

וינצו במחנה. אמר לו חבירו אביך המצרי משה הרגו אמר לו במה אמר לו בשם המפורש כדפרשינן מיד ויקוב את השם ויקלל:

פסוק יא

למטה דן. הוא גרם לו המריבה כדאמרינן בפ"ק דפסחים ההוא דהוה אמר דונו דינא אמר שמא משבט דן קא אתי:

פסוק יב

לפרוש להם על פי ה'. לפרוש משמע לפרש הכל שלא היו יודעין אם היה חייב סקילה מק"ו דמקלל אביו ואמו דכתיב בהו אביו ואמו קלל דמיו בו או שמא אינו דין שיהא נדון במיתת ב"ד כדי שלא יהא לו כפרה לפי שענשו גדול כדאמרינן גבי מעביר בנו ובתו באש איש כי יתן מזרעו ודרשינן מזרעו ולא כל זרעו מכאן אמרו המעביר כל זרעו פטור והאי פטור לאו פטור ממש קאמר דא"כ מצינו חוטא נשכר אלא ר"ל פוטרין אותו ממית' ב"ד כדי שלא יתכפר בכך לכך הוצרך לומר לפרוש להם על פי ה' אבל במקושש שידעו בודאי שהוא חייב מיתה שנאמר מחלליה מות יומת אך לא ידעו באי זו מיתה הוא נהרג אם בחנק משום דכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק או דילפינן חלול מע"ז לכך לא נאמר בו לפרוש אלא כי לא פורש מה יעשה לו. וקשה כאן ולשם לרבי יהודה דאמר שאינו נהרג עד שיודיעוהו באי זו מיתה נהרג א"כ איך נתחייבו אלו ושמא התרו בהן בכל ארבע מיתות ב"ד והתירו עצמן למיתות כלן ומיהו קשיא למ"ד התראת ספק לא שמה התראה שהרי בכל מיתה ומיתה הויא לה התראת ספק ודוחק הוא שיהו בהם כל כך עדים שהתרו להם מכלם ביחד ושמא אפשר להיות כן מדכתיב כאן וסמכו השומעי' ולא כתיב העדים וכן במקושש כתיב ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש משמע שהרבה היו שם. ועוד י"ל חברים היו וס"ל דחבר אין צריך התראה. תן לחכם ויחכם עוד:

פסוק יד
וסמכו כל השומעים. איתא בת"כ מה נשתנה מיתה זו שהיא בסמיכה אלא לפי שבשעת גמר דין צריכין העדים לומר בפי' כמו ששמעו מפי המברך לפיכך סומכין ידיהם עליו לומר העון הזה שאתה גורם לנו עליך יהיה:

פסוק טו
איש איש כי יקלל אלהיו. אפילו המקלל הנשיא ונשא חטאו במלקות שנאמר אלהים לא תקלל וגו' ונוקב שם ה' מות יומת מברך את ה' כמו מה אקב לא קבה אל אותו יומת שפשט ידו בעיקר:

פרק כה

פסוק א
בהר סיני. כל הפרשיות של מעל' מראש הספר ועד כאן נאמרו באהל מועד וכלהו שייכי באהל כמו הקרבנות ומצורעים ובעלי קריין ויולדות וכהני' ולוים וכל הענין אבל שתי פרשיות הללו בהר סיני ואם בחקתי לא שייכי כל כך באהל מועד ולא לכהנים לכך נאמר בהר סיני ומ"מ כתבינהו בתורת כהנים לפי שמדברות בשביעית ביובל וערכין וחרמים דשייכי בת"כ. שהם המתקדשים בשני' וביובל וגם כתיב והעברת שופר תרועה וכתיב במקום אחר ובני אהרן יתקעו לפיכך נצטרפו כאן בת"כ ומשום דלא תיסוק אדעתין שנאמרו באהל מועד כתיב בהר סיני:

פסוק ח
וספרת לך. לכאו' משמע דמצוה אתא לאשמועי' דמצוה למימני יומי ושבועי כמו בספירת העומר ואי קשיא בזבה דכתיב וספרה הי' לה לברך כמו בספירת העומר. וי"ל שמא תראה וסותרת ונמצאת ברכה לבטלה:

פסוק כ
וכי תאמרו. תימא מאי קאמר והלא מה שלקטו בשנה הששית הוא לאכול בשביעית אלא סרס המקרא וה"ק וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל מכאן ואילך:

פסוק כג
ובני ישראל עשו. קיימו מה שכתוב בפרשה:

פסוק כה

כי ימוך אחיך וגו'. על שעשה סחורה בפירות שביעית כדפירש"י וכן מצינו בימי ירמיה שנמכרו ישראל לעכו"ם לפי שחללו השביעית שנא' ויגל את השארית וגו' וכתיב עד רצתה הארץ את שבתותיה.

ובא גואלו זה הקב"ה שנא' אשר לו אלהי' קרובים אליו.

וגאל את ממכר אחיו אמר לו ירמיה להקב"ה רבון העולמי' קיימת להם כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו קיים להם וגאל את ממכר אחיו שאתה קראת אותם אחים שנא' למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך וזש"ה למענכם שולחתי בבלה:

פסוק כט

ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה. איש זה הקב"ה שנא' ה' איש מלחמה כלו' בעל ואדון כמו איש נעמי שמכר מושב ביתו לכשדים שנא' כי בחר ה' בציון אוה למושב לו:

והיתה גאולתו עד תום שנת ממכרו. שנא' לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם:

פסוק לח

לתת לכם את ארץ. כדאמרינן בשלהי מסכת כתובות לעולם ידור אדם בארץ ישראל ואפי' בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ ואפי' בעיר שרובה ישראל שכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה שנא' להיות לכם לאלהים. וכן דוד הוא אומר כי גרשוני היום וגו':

פסוק מז

וכי תשיג יד גר. גר זה מלכות מדי. תושב זו מלכות יון:

או לעקר משפחת גר. זו מלכות אדום שתעקר:

פסוק מח

אחרי נמכר גאולה תהי' לו. שנא' כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה:

אחד מאחיו יגאלנו. נ"ל דהיינו הקב"ה שהוא אחד ואחיו שנא' למען אחי ורעי:

פסוק מט

או דודו. זה הקב"ה שנא' זה דודי וזה רעי:

או בן דודו. זה מלך המשיח שנא' בו אמר אלי בני אתה כמו שדרשוהו ז"ל במסכת סוכה:

או השיגה ידו. ע"י מצות וזכיות שבידו ונגאל:

פסוק נ

וחשב עם קונהו. זה עשו שקנהו בעוה"ז:

כימי שכיר יהיה עמו. שישיב לו שכירותו כד"א מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו וגו':

פסוק נג
לא ירדנו בפרך. שמוזהרין אוה"ע שלא להשתעבד בישראל יותר מדאי כדאי' בשלהי מס' כתובות:

פסוק נד
ואם לא יגאל באלה. המשפטי' אשר תשים לפניהם שלא קיימו המצות מ"מ לא אניחם בגלות אלא ויצא בשנת היובל כלו' ביום שימשוך הקב"ה ביובל ויתקע בשופר כדכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים וגו':
הוא ובניו עמו. הקב"ה ובני ישראל עמו שנא' ושב וקבצך ישוב לא נא' אלא ושב:

פסוק נה
כי לי בני ישראל עבדים. ולא עבדי עשו:
אני ה' אלהיכם. וכתיב עוד לא תעשו לכם אלילים ומה שייך זה לכאן אלא אומר אני שבא ליתן טעם על מה אנו נגאלין בלא קיום המצות שהרי מ"מ קיימו דבור לא יהי' לך אלהי' אחרים:

פרק כו

פסוק א
ואבן משכית. אבן שיש בו צורה ובנ"א מסתכלין בה ומשתחוים עליה ודומה שמשתחוה לצורה ומשכית ל' שכיה שהכל סכין ביופיה:

פסוק ב
את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו. אתקש מקדש לשמירת שבת לו' לך מה שמירת שבת לעולם שנא' אות היא לעולם אף מורה מקדש לעולם שאף בחורבנו אסור ליכנס בו:

פסוק ג
אם בחקותי וכו' ורדפו מכם חמשה וכו'. תימה שהרי חשבון זה אינו דחמשה למאה הוי אחד שרודף עשרים ומאה לרבבה הוא שאחד רודף מאה. וי"ל דתפלת צבור עדיפא אי נמי ה"ק ומאה מכם כלומר מאה מנינים של חמשה רבבה ירדופו דה"נ אחד לעשרים ומיהו אותו חשבון דפרשת האזינו דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה הוי אחד רודף חמשת אלפים ועוד קשיא מהתם דהא אמרי' מדה טובה מרובה ממדת הפורענות ולכאורה התם ר"ל אחד מן האומות ירדוף אלף מישראל ושנים רבבה והכא גבי טובה לא קאמר אלא אחד מישראל ירדוף עשרים. ונ"ל דהתם נמי ר"ל שהרודפים ישראל והנרדפים עכו"ם ולעיל קאי לו חכמו ישכילו זאת האומות ישכילו זאת יבינו

לאחריתם איך היה שרודף אחד מישראל אלף עכו"ם דהיינו שמשון שהרג אלף פלשתים כדכתי' בלחי החמור הכיתי אלף איש. ושנים יניסו רבבה זה יהונתן ונטרו אם לא כי צורם מכרם לאומות ביד אלו וה' הסגירם וא"כ היה להם להבין שה' פעל כל זאת. א"נ הכא רודפים והורגים קאמר כדכתיב ונפלו אויביכם לפניכם לחרב אבל התם יניסו כתיב אבל לא הורגין:

פסוק מא

או אז יכנע לבבם הערל. בעון חילול שבת שהוא שביעי כמנין א"ז יכנע לבבם:

פרק כז

פסוק כא

והיה השדה בצאתו ביובל. איתא בת"כ מגיד ששדה לשון זכר וצריך פי' לפירושו וכי לא ידעינן דשדה נזכר בכל מקום לשון זכר אלא ה"ק מה שהשדה לשון זכר מבאר סיפיה דהאי קרא דכתיב לכהן תהיה אחוזתו וכדמסיק התם מנין אתה אומר לשדה שיוצאה לכהנים ביובל דכתיב או אל אחד מבניו הכהנים והרי היא תחת ידו ומנין שיכול הרי היא כשלו כדמסיק התם בערכין בשל אחרים אני זוכה בשלי לא כ"ש ת"ל לכהן תהיה אחוזתו ולא תסתלק לכהנים אבל כיון דשדה נזכר בלשון זכר אי הוה קאי אשדה ה"ל למיכתב יהי' אחוזתו:

פסוק ל

מזרע הארץ. לרבות שום ושחלים וגרגיר מכאן היה הרב רבי"ה מתרץ מה שמקשים העולם על מאי דאמרי' המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל היא ביד כהן משום דכתיב עריסותיכם ומקשי' א"כ אמאי לא אמרי' הכי דהמפריש מעשרותיו בשבלי' אינן מעשר משום דכתיב דגנך ולהא ניחא משום דכתיב גבי מעשר וכל מעשר הארץ מזרע הארץ דמרבי' בת"כ כל דברים הנאכלין הנזרעין בגרן כגון שום ושחלים וגרגיר וי"א דמדאצטריך קרא דמעשר מן המעשר למפטר לוי מתרומה גדולה כשהקדים ישראל מעשרותיו בשבלים כדמסיק במס' ביצה מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מכלל דשם מעשר חל עליו שפיר כשהקדימו בשבלין אמנם להא דפריך אי הכי אפי' הקדימו בכרי נמי קשיא ויכולין אנו לומר דלא איצטריך קרא דמעשר מן המעשר למפטר לוי מתרומה גדולה אלא היכא דקדים בכרי דאז חל שם מעשר אבל כי הקדימו בשבלין דאין שם מעשר חל עליו דכתיב מעשר דגנך לא איצטריך קרא והדרא קושיא לדוכתא אמאי אינו גזל ביד הלוי. אבל י"ל דמסקנא ניחא דמשני האי אידגן והאי

לא אידגן א"כ לפטרו מתרומה גדולה כשהקדימו בכרי לא אפשר וא"כ קרא למעשר מן המעשר אתא להקדימו בשבלין מכלל דמשהוא בשבלין חל עליו שם מעשר והמבין יבין:

פסוק לד

אשר צוה ה' את משה כדאי השליח לשלחו אל בני ישראל כדי הם מי שנשתלח להם שזכות בני ישראל גרמה לו: